

משרד החינוך והתרבות - המחלקה לתרבות תורנית

גליונות לעיון בפרשת השבוע
בעריכת נחמה ליבוביץ
שנת העשרים ושלוש

נח (תשכ"ד) כ"א

ח' י"א, כא- כ"ב

עיון גם גליון נח תשכ"ב

א י"א והנה עלה זית טרף בפיה

רש"י ד"ה טרף בפיה: אומר אני שזכר היה, לכן קוראו פעמים לשון זכר ופעמים לשון נקיבה, לפי שכל יונה שבמקרא לשון נקיבה, כמו (שיר השירים ה') "כיונים על אפיקי מים ורחצות"; (יחזקאל ז' ט"ז) "כיוני הבאיות כלם תומוה"; (הושע ז') "כיונה פותח".

ד"ה טרף: חטף, ומדרש אגדה: לשון מזון. וירשו "נפיה" לשון טאטר. אמרו: יחיו מזונות סורין כזית בידו של הקב"ה, ולא מתוקין כלבם בידי בשר ודם.

רמב"ן ד"ה טרף בפיה. כתב רש"י: אומר אני (ע' לעיל) ואין כל זה נכון בעיני, כי חזרת זכר היונים מנקיבה לזכר בטקום אחד מן הפרשה אין בו טעם. ואם הלשון לקראתם (= ואם סדרך הלשון לקרא להם, לכבוד אותם) כלם בשם הנקיבות, למה שנה בכאן?

וכן מדרשם בהגדה, לא שיגעו "בפיה" לשון טאטר כלל, אבל מדרשם מפני שהנאיאה העלה הזה, כי אם נאמר שאירע כן, לא על חיבם פרש אותו הכתוב כי היה לו לומר: "והנה עלה טרף בפיה". והזית איננו מן האילנות הגבוהים מאד שישכנו בו העופות לאורך דליותיהן, ולכן אמרו, כי היה בזה רמז, שהעופות נח להם להיות מזונתם מרים כלענה ביד הקב"ה ולא שיהיו טובים בידי אדם, וכל שכן בני אדם שאין רצונם להתפרנס זה מזה. ולשון בראשית רבה (ל"ג ו') אמר ר' אבהו... אלא רמז רמזה לו: אמרו לו: "נח! מר מזה מתחת ידו של הקב"ה ולא מתוק מתחת ידך". אבל בגמרא (סנהדרין ק"ה ע"ב) הוסיפו "מאי שמעם דהאי "טרף" לישנא דמזוני הוא, דכתיב (משלי ל' ה') "הפריפנני לחם חוקי", כי מפני הטעם שאמרו, יעשו לזה סמך מלשון "הטריפני", ירמוז כאלו אמרו: "והנה עלה זית היה טרף בפיה".

ופשוטו של מקרא פרשו בו, שהוא תאר לעלה. והנה עלה זית טרף בפיה, וטסך לדבר, שהוא קמץ, כי כן משפטו. (כונתו: כן משפטו של שם תאר שיכרא בשני קמצים, כמו חכם, סטן) אבל נמצא מהם בזרות: (הושע ו' א') "כי הוא טרף וירפאנו"; (ויקרא ה' כ"ג): "והשיב את הגזילה אשר גזל"; (ויקרא ה' י"ח) "על שגגתו אשר שגג". וזולתם רבים.

- 1) הסבד מה הקשיים הדקדוקיים - לשרניים בפסוקנו הצוטדדים בפני רש"י ורמב"ן ומה הקשי העיניני?
 - 2) לד"ה טרף מביא רש"י שני פירושים, את פירושו ("חטף") ואת מדרש האגדה. האם מתנגד הרמב"ן לשניהם או רק לאחד מהם?
 - 3) מה הן שתי הסענות הלשוניות שטוען הרמב"ן נגד פירוש רש"י?
 - 4) מה ההבדל בין תפישת רש"י את מדרש הכמינו לבין תפישת הרמב"ן את דבריהם?
 - 5) הסבר את דברי הרמב"ן **כי** אם נאמר שאירע כן - מהו הדבר שהיה כן? ולמה לא לפתח ב"כי אם נאמר?" מה האופיני בזח לדרך פרשנותו של הרמב"ן?
 - 6) לשם מה לרמב"ן להודיענו שאין חזית מן העצים הגבוהים - מה חשיבות הדבר לפירוש פסוקנו?
 - 7) באיזו הוראה משתמש הרמב"ן כאן בנטי "להתפרנס זה מזה"?
 - 8) מה בין פירוש הגמרא סנהדרין פירוש הרמב"ן ופשוטו של מקרא בחוראה המלה טרף?
 - 9) פרש את דברי הרמב"ן "אבל נמצא מהם בזרות" למי מוסב הכנוי "מהם" - פסי?
 - 10) מה המשותף לשלשת הפסוקים (הושע ומויקרא) הטובאים בסוף דברי הרמב"ן?
- ב' כי יצר לב האדם רע מנעוריו
- אבן כספני:** משנה כסף: נכון אצלי, שיהיה נתינת טעם אל "לא אוסיף".
- אא הסבר, מהו הפירוש האפשרי לפסוקנו שלו הוא מתנגד?

ג' כ"א כי יצר לב האדם רע מנעוריו.

אברבנאל.. וחאופן השני מן הפירוש הוא, שהנה קרה לעולם בכללו כמו שיקרה לאדם הפרטי, יען היה העולם כולו כאיש אחד, עד שנקרא האדם - "עולם קטן". והעולם - "עולם גדול", ולכן היו ימי שנותינו שבעים שנה, כנגד שבעת ימי בראשית. וחנה האדם הפרט יודע מעניניו שהעשור הראשון שבימיו וגם רב השני הם שנות הבהלה מבלי הנהגה שכלית, כי כולם יעברו בשעשוע הגדול והילדות ובהתעורר הנערות אשר אי אפשר להמלט מהם בתחילת ימיו. אבל משם ואילך הנה השכל הולך ומתחזק והאיש מסתנה בעצמו ונהפך לאיש אחר, ויבוש מחרפת נעוריו. וכן היה באמת בעולם הכלל, כי הנה האלף הראשון ורוב האלף השני היה נעור וריק מחוסר השכל. וכן קראום חז"ל: "שני אלפים - תוהו". ולחסרון האנשים בהם (= באותם שני האלפים שנה) נתחייבו בכלית המבול והשחתתו. אמנם אחר כך, במשך הזמן, בשת עלומיו ישכח ויגער בו שכלו בלי ספק, באופן שלא יפגע עוד כבראשונה. וזה ענין הברית שכרת ה' לבלתי הביא עוד מבול על הארץ, כי לא היה זה דרך חסד בזכות נח, אלא בדרך ספור העתיד, כי בראשונה כאשר ראה ית' כי רבה רעת האדם בארץ וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום, אמר אמחה את האדם, ר"ל אשחית, ואמחה כל הדור להיותו מושחת בכללו, אבל אחרי עבור המבול שער הקב"ה בחכמתו ואמר: "אין צורך לקלל עוד את האדמה בעבור האדם במבול אחר, לפי שזה נעשה היה בסיבת נערות העולם ובלי ספק לא ישחיתו בני אדם עוד השחתה כוללת כזו לכל המין, אם מצד הקוסר הגדול שראו המבול וישיתו כל בני העולם אליו לב ואל ישונו לכסלה, ואם מפני שמכאן והלאה יהיו הדורות והמשפחות מסתעפות משלשה ראשים - שם חם ויפת - אשר מטבעם שימצא ביניהם תמיד התחלפות והעדר הסכמה על ענין אחד אם טוב ואם רע, ולזה יהיה בלתי אפשר שיסכימו כלם על דעת השחתה כוללת משותפת כמו שעשו אנשי המבול ולכן לא יתחייבו הפסד כללי כמיהם.

הנה התבאר שבדרך הגדת העתיד אמר: לא אוסיף לקלל עוד את האדמה בעבור האדם, כי הנה מה שעבר במבול היה, מפני שיצר לב האדם רע מנעוריו, ר"ל מנעוריו בעולם - והתחלת זמניו ולכן לא אוסיף להכות עוד כל חי, כי נעורי העולם כבר עברו.

משה יצחק אשכנזי מדסקי (תלמיד שד"ל) "הואיל משה! ד"ה מנעוריו. אחד מתלמידי רצה לפרש מליצה זו לא על ימי נעורי איש ואיש רק דרך כללית על כל האדם, כלומר בני האדם בשני בראשית שלא השכילו עדיין ותבל היתה בנערותה, היה יצרם רע. והשיבותי שהיה לו לומר "בנעוריו" בניית, והפסוק (שמואל א' י"ז ל"ב) "והוא איש מלחמה מנעוריו" יוכיח.

שד"ל כבר מזמן נעוריו לבו חודש ויוצר מחשבות רע. והנה לא אמר, כי לב האדם רע בטבעו, אלא כי מחשבותיו רעות מאז בימי נעוריו בלי שיהיה זה הכרחי וטבעי באדם.

אא (1) מהי הקושיה המעסיקה את אברבנאל ואת אשכנזי ומהי הקושיה המעסיקה את שד"ל?

(2) בשלשה ישובים שונים מיישב אברבנאל את קושייתו, אלו הם?

(3) "הואיל משה" סותר את פרוש אחד מתלמידיו שהוא פרושו של אברבנאל. היש בדברי אברבנאל תשובה לטענתו?

(4) מה הברכה שרואה אברבנאל בחסר האחדות?

ד כ"ב עוד כל ימי הארץ זרע וקציר וקר וחום וקיץ וחרף ויום ולילה לא ישבותו.

ראב"ע ד"ה עוד כל ימי הארץ: לאות כי יש לה קץ קצוב.

אבן כספי ד"ה עוד כל ימי הארץ, אין זה מחייב לא לפי העברי ולא לפי החגיון שיש לה קץ, ואולם דעת המורה - והיא האמת - שהארץ בכללה לעולם עומדת, ובכללל כי העולם נצחי בזמן העתיד, כי נודה לאריסטו נצחי מדעתו.

(1) מה המחלוקת בין שניהם ומהו הבסיס הלשוני לכל אחת משהי הדעות?

אא (2) מהו החצי השני של דעת אריסטו שבה לא נודה לו?

כ"ב לא ישבותו:

רש"י ד"ה לא ישבותו: לא יפסקו כל אלה מלהתנהג כסדרם.

(1) מה קשה לו?

(2) למה לא פרש מלת "שבת" בפרק ב' פסוק ב'?

תשובות ים לשלוח לנחמה ליבוביץ ירושלים קרית משה. (אין צורך להוסיף בול)